

Regeringens proposition

1987/88: 106

om utvidgat internationellt samarbete vid
indrivning av underhållsbidrag

Prop.
1987/88: 106

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 18 februari 1988.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anna-Greta Leijon

Propositionens huvudsakliga innehåll

Sverige deltar sedan länge i det internationella samarbetet för indrivning av underhållsbidrag. Vi har tillträtt, utöver nordiska konventioner på området, såväl 1956 års New York-konvention om indrivning av underhållsbidrag i utlandet som 1958 och 1973 års Haagkonventioner om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet.

Vid sidan av ett samarbete som grundar sig på konventioner har det utvecklats en annan form av internationellt samarbete för indrivning av underhållsbidrag, nämligen s. k. reciprocitetsarrangemang. Denna form av samarbete har sitt ursprung i ett samarbete över delstatsgränserna i USA som efter hand har kommit att utsträckas också till andra stater, bl. a. europeiska. I stället för att staterna ingår en konvention utväxlar man s. k. reciprocitetsförklaringar, dvs. ömsesidighetsförklaringar. Man konstaterar att staterna har en i stort sett överensstämmande lagstiftning och att man därför kan lämna varandra bistånd för indrivning av underhållsbidrag.

I propositionen föreslås vissa lagändringar som krävs för att Sverige skall kunna delta i dessa reciprocitetsarrangemang. Därigenom kan Sverige få till stånd ett internationellt samarbete på underhållsområdet även med stater som inte har tillträtt New York- och Haagkonventionerna.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den dag regeringen bestämmer.

Lag om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet och övergångsbestämmelsen till samma lag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Bestämmelserna i denna lag äger enligt förordnande av regeringen tillämpning i förhållande till stat som har tillträtt Haagkonventionen den 2 oktober 1973 om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet.

Regeringen får förordna att lagen skall tillämpas också i förhållande till en annan stat eller del av stat som under i huvudsak likvärdiga förutsättningar som anges i denna lag erkänner och verkställer svenska avgöranden angående underhållsskyldighet. En sådan stat eller del av stat skall vid tillämpningen av denna lag jämföras med de stater som avses i första stycket.

I fråga om underhållsbidrag, som har fastställts i *fördragsslutande* stat före konventionens ikraftträdande i förhållande till den staten, gäller lagen endast såvitt avser bidragsbelopp som förfaller till betalning efter ikraftträdandet.

I fråga om underhållsbidrag, som har fastställts i *stat som avses i 1 § första stycket* före konventionens ikraftträdande i förhållande till den staten, gäller lagen endast såvitt avser bidragsbelopp som förfaller till betalning efter ikraftträdandet.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Lag om ändring i lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Är någon för tillvaratagande i utlandet av rätt till arv, försäkring, pension eller skadestånd eller av annan honom tillkommande rättighet i behov att få viss uppgift med ed bekräftad, vare sig av honom själv eller av annan, må sådan ed upptagas av allmän under rätt.

Behöver någon få en uppgift bekräftad med ed, antingen av honom själv eller av någon annan, för att i utlandet ta till vara sin rätt till arv, försäkring, pension, skadestånd, underhållsbidrag eller någon annan rättighet som tillkommer honom, får sådan ed tas upp av tingsrätt.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

I den mån det har avtalats i internationella överenskommelser, som är bindande för Sverige, är utländska medborgare och utländska juridiska personer befriade från skyldigheten att ställa säkerhet och har samma befogenhet att kräva säkerhet som svenska medborgare och svenska juridiska personer.

Med avtal som avses i första stycket jämställs ett åtagande som regeringen har gjort i förhållande till en annan stat eller del av stat vid ömsesidigt internationellt samarbete för indrivning av underhållsbidrag.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 februari 1988

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén

Föredragande: statsrådet Leijon

Proposition om utvidgat internationellt samarbete vid indrivning av underhållsbidrag

1 Inledning

I promemorian (Ds Ju 1987:15) Internationellt samarbete vid indrivning av underhållsbidrag, som har upprättats inom justitiedepartementet år 1987, föreslås vissa lagändringar som krävs för att Sverige skall kunna delta i ett utvidgat internationellt samarbete i fråga om indrivning av underhållsbidrag.

Jag tar i detta ärende upp de frågor som behandlas i promemorian. Lagförslagen i promemorian överensstämmer med mina förslag. Ett av mina lagförslag har dock fått en något annorlunda lagteknisk utformning.

Promemorian har remissbehandlats. Yttranden har avgetts av Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, socialstyrelsen, riksskatteverket, riksförsäkringsverket, Stockholms läns allmänna försäkringskassa, juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet och Sveriges advokatsamfund. En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr 87-2793).

Regeringen beslöt den 4 februari 1988 att inhämta lagrådets yttrande över förslag till ändringar i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet, lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet och lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kårare att ställa säkerhet för rättegångskostnader. Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Lagrådets yttrande, som avgavs den 8 februari 1988, bör fogas till protokollet som *bilaga 2*. Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran utom i ett avseende. Jag tar upp den frågan i avsnitt 5.2. Lagrådets granskning har också lett till en redaktionell ändring i lagtexten.

Sverige deltar sedan länge i det internationella samarbetet rörande indrivning av fordringar på underhållsbidrag.

Redan år 1931 tillträdde Sverige två nordiska konventioner, en med internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap (SÖ 1931:19) och en om indrivning av underhållsbidrag (SÖ 1931:20). Enligt den förstnämnda konventionen erkänns bl.a. avgöranden om underhållsskyldighet i anslutning till äktenskapsskillnad. Underhållskonventionen har sedermera ersatts av en ny konvention den 23 mars 1962 (SÖ 1963:14). Denna konvention avser underhåll till såväl barn som vuxna.

Mellan Sverige och Schweiz gäller konventionen den 15 januari 1936 om erkännande och verkställighet av domar och skiljedomar (SÖ 1936:10). Konventionen, som omfattar avgöranden på privaträttens område, är tillämplig även på underhållsbidrag.

Sverige är vidare anslutet till 1956 års New York-konvention om indrivning av underhållsbidrag i utlandet (SÖ 1958:60). Syftet med denna konvention är att underlätta indrivning av underhållsbidrag och den reglerar i huvudsak praktiska frågor för att tillhandahålla internationell rättshjälp konventionsstaterna emellan. Den har tillträtts av ett 40-tal stater. Konventionen saknar regler om verkställighet av underhållsbeslut som har meddelats i en främmande stat.

Bestämmelser om erkännande och verkställighet av avgöranden om underhållsbidrag, såväl till barn som till vuxna, finns däremot i 1973 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet. Sverige tillträdde denna konvention år 1976 (SÖ 1977:3) och den har tillträtts av totalt 15 stater. Denna konvention ersätter, i förhållandet mellan de stater som har tillträtt konventionen, en tidigare Haagkonvention i ämnet från år 1958, som Sverige likaledes tillträtt (SÖ 1965:55).

New York-konventionen och Haagkonventionen kompletterar varandra. New York-konventionen reglerar praktiska frågor för tillhandahållande av inbördes rättshjälp över gränserna. Den öppnar bl.a. möjlighet att vid behov få hjälp med att få till stånd ett rättsligt förfarande i den anmodade staten som mynnar ut i en dom som kan verkställas där. Om en dom redan har meddelats i en stat kan verkställighet erhållas i andra stater med stöd av Haagkonventionen.

Parallellt med detta samarbete via internationella konventioner har på senare år utvecklats en annan form av internationellt samarbete för indrivning av underhållsbidrag. Genom att ansluta sig till det system för samarbete över de amerikanska delstatsgränserna som har utvecklats under en följd av år (RURESA) har således flera europeiska stater, däribland Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike, Ungern, Storbritannien och Nordirland fått till stånd ett samarbete med olika amerikanska delstater som i stort svarar mot vad som erbjuds inom ramen för New York-konventionen och Haagkonventionen. I stället för att staterna ingår ett regelrätt bilateralt avtal utväxlar den amerikanska delstaten och den europeiska staten i fråga

unilateral s. k. reciprocitetsförklaringar dvs. ömsesidighetsförklaringar; man konstaterar att staterna har en i stort sett överensstämmande lagstiftning, att faktisk ömsesidighet föreligger, och att man därför kan lämna den andra staten bistånd för indrivning av underhållsbidrag.

Reciprocitetsarrangemang förekommer också mellan USA och Kanada liksom mellan USA och Australien. Ett liknande system gäller mellan Storbritannien och andra stater inom samväldet och mellan sistnämnda stater inbördes.

Sverige lämnar av tradition andra stater internationell rättshjälp, bl. a. av det slag som New York-konventionen föreskriver, i den utsträckning som vår lagstiftning medger det även utan något särskilt avtal med den främmande staten i fråga. För att personer som vistas i en främmande stat skall befrias från avgifter och från skyldighet att ställa säkerhet för rättegångskostnader eller få allmän rättshjälp krävs dock i allmänhet en internationell överenskommelse i ämnet.

Verkställighet i Sverige av utomlands meddelade domar och beslut kan inte äga rum utan stöd i lag (3 kap. 2 § utsökningsbalken). De lagbestämmelser i detta hänseende som finns på underhållsområdet är samtliga grundade på överenskommelse med främmande stat.

På underhållsområdet är fyra olika lagar tillämpliga, nämligen lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge, lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz, lagen (1965:723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn och lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet. Lagarna har tillkommit i anslutning till de tidigare nämnda konventionerna. Någon generell lag, som medger verkställighet i Sverige av underhållsbeslut som har meddelats i en stat med vilken Sverige har ingått ett verkställighetsavtal, finns inte. Allteftersom Sverige ingår avtal på området krävs alltså ny lagstiftning.

Tankar på att delta i de reciprocitetsarrangemang med USA som jag nyss nämnde finns i flera europeiska stater. Vid överläggningar som har ägt rum mellan Sverige och delstaten Kalifornien i USA för att utröna förutsättningarna för svensk-amerikanska reciprocitetsarrangemang har framkommit att den svenska lagstiftningen på området i stort uppfyller de krav som man från de olika delstaternas sida kan tänkas ställa på en reciprok lagstiftning, förutsatt att den kan göras tillämplig också i förhållande till USA.

Av flera skäl, inte minst sociala, är det angeläget med ett så omfattande internationellt samarbete i fråga om underhållsbidrag som möjligt. Dessutom kan ett samarbete av detta slag innebära vidgade möjligheter att återkräva utgivna bidragsförskott. Det rör sig om avsevärda belopp. Vid Stockholms läns allmänna försäkringskassa finns över 1000 bidragsförskottsärenden i vilka den underhållsskyldige vistas i USA medan barnen är bosatta i Sverige. Ett reciprocitetsarrangemang med olika amerikanska delstater skulle därför innebära en möjlighet att av den underhållsskyldige återkräva utgivna bidragsförskott. Den summa som är aktuell för återkrav

överstiger 15 milj. kr. Denna summa avser ärenden där underhållsbidrag har fastställts. I uppmot hälften av registrerade ärenden har så inte skett och om underhållsbidrag kan fastställas i en amerikansk rättegång kan summan komma att öka betydligt.

Någon motsvarande statistik som utvisar antalet i Sverige bosatta personer som underlåter att fullgöra sin underhållsskyldighet mot barn som är bosatta i USA finns inte. Rent allmänt torde kunna sägas att antalet underhållsskyldiga i USA är avsevärt fler än i Sverige.

När jag i det följande diskuterar förutsättningarna för ett svenskt deltagande i det utvidgade internationella samarbete i fråga om underhåll som reciprocitetsarrangemangen utgör håller jag mig inom ramen för det system för samarbete som New York- och Haagkonventionerna tillsammans bildar. Frågan gäller om och hur även andra stater än de som har tillträtt dessa konventioner skall kunna beredas tillträde till detta samarbete, vilket bl. a. innebär ett avstående från kravet på fullständig ömsesidighet.

Jag vill redan här anmärka att man från amerikansk sida har fäst stor vikt vid att förfarandet enligt RURESA är helt kostnadsfritt för den underhållsberättigade varför man ställer motsvarande krav på lagstiftningen i den stat med vilken ett samarbete skall inledas.

3 Gällande ordning

3.1 Internationellt samarbete enligt New York-konventionen (New York-modellen)

3.1.1 New York-konventionen

I 1956 års New York-konvention om indrivning av underhållsbidrag (SÖ 1958:60, prop. 1958:138) regleras i huvudsak praktiska frågor för att tillhandahålla internationell rättshjälp över gränserna.

Enligt konventionen (art. 2) skall konventionsstaterna utse förmedlande och mottagande organ som har att vidarebefordra respektive agera med anledning av framställningar som har gjorts enligt konventionen.

Framställningar enligt konventionen får göras av dem som vistas inom en konventionsstats territorium och som påstår sig vara berättigad till underhållsbidrag från någon som är underkastad rättskipningen i en annan konventionsstat (art. 1 och 3). Det är således tillräckligt att sökanden vistas på en konventionsstats territorium. Varken medborgarskap, hemvist eller ens stadigvarande vistelse krävs i någon konventionsstat. Konventionen äger också tillämpning på framställning som avser ändring av dom eller beslut om underhållsbidrag (art. 8). Härmed åsyftas de möjligheter som kan stå till buds i den stat vars rättskipning den underhållsskyldige är underkastad att få till stånd en höjning av bidraget på grund av ändrade förhållanden.

Det mottagande organets uppgifter enligt konventionen är (art. 6) "att vidta alla ändamålsenliga åtgärder för utfående av underhållsbidrag såsom träffande av uppgörelse eller, där så erfordras, väckande och utförande av talan samt sökande av verkställighet av dom, beslut eller annan av domstol

utfärdad handling". I det mottagande organets uppgifter ingår således bl. a. efterforskning av den underhållsskyldige, soliditetsupplysning, anmaning till den underhållsskyldige att betala bidraget frivilligt och, i sista hand, att föranstalta om talans väckande. I uppgifterna ingår också att se till att den sedermera meddelade domen verkställs och att pengarna via det förmedlande organet i den anmodande staten når den underhållsberättigade. För att det mottagande organet skall kunna fullgöra dessa uppgifter föreskrivs (art. 3.3) att, när så påfordras, en framställning enligt konventionen skall vara åtföljd av en fullmakt för det mottagande organet att självt eller genom annan handla på sökandens vägnar.

I konventionen behandlas också frågor om bevisupptagning åt och vid utländsk domstol (art. 7) varvid bl. a. gäller att bevisupptagningen inte får föranleda ersättningsskyldighet för avgifter och kostnader av något slag. I förhållandet mellan stater som båda har tillträtt 1970 års Haagkonvention om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur, som utförligt reglerar dessa frågor, lär denna artikel ha endast marginell betydelse.

Konventionen, som ju är av övervägande social karaktär, föreskriver vidare, mer generellt, (art. 9) att den underhållsberättigade skall erhålla samma behandling och åtnjuta samma förmåner i fråga om befrielse från kostnader och avgifter som medborgarna i den anmodade staten samt vara befriad från skyldighet att ställa säkerhet för rättegångskostnader.

Konventionen har tillträtts av ett stort antal stater utöver Sverige, nämligen Algeriet, Argentina, Australien, Barbados, Belgien, Brasilien, Burkina Faso, Centralafrikanska Republiken, Chile, Cypern, Danmark, Ecuador, Filippinerna, Finland, Frankrike jämte besittningar, Grekland, Guatemala, Haiti, Heliga Stolen, Israel, Italien, Jugoslavien, Kap Verde, Luxemburg, Marocko, Monaco, Nederländerna med Nederländska Antillerna och Aruba, Niger, Norge, Nya Zeeland, Pakistan, Polen, Portugal, Schweiz, Spanien, Sri Lanka, Storbritannien och Nordirland jämte Isle of Man, Surinam, Tjeckoslovakien, Tunisien, Turkiet, Förbundsrepubliken Tyskland, Ungern och Österrike. Konventionen har inte tillträtts av USA.

3.1.2 New York-konventionens införlivande med svensk rätt

Sverige kunde tillträda New York-konventionen utan att vidta några lagändringar.

Som redan påpekats lämnar Sverige av tradition internationell rättshjälp i den utsträckning vår lagstiftning medger det, utan att något särskilt avtal med den främmande staten i fråga föreligger. Bevisupptagning enligt lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol kan således äga rum utan krav på ömsesidighet.

Stöd i lag för att jämställa den underhållsberättigade med svenska medborgare i fråga om rätt till allmän rättshjälp, kostnads- och avgiftsbefrielse och befrielse från skyldighet att ställa säkerhet för rättegångskostnader fanns redan i 10 § andra stycket bevisupptagningslagen och i de då gällande motsvarigheterna till 8 § sista stycket rättshjälpslagen (1972:429) resp.

5 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader.

Vissa förbehåll mot art. 9 var dock nödvändiga. För jämställdhet med svenska medborgare i dessa hänseenden krävdes nämligen, enligt då gällande rätt, att sökanden var medborgare i en konventionsstat eller var i sådan stat bosatt statslös person (prop. 1958:138 s. 7). Rena vistelsen i en konventionsstat kunde således inte berättiga till rättshjälp och befrielse i fråga om ställande av säkerhet. Sverige gjorde därför vid deponeringen av ratifikationsinstrumentet det förbehållet mot art. 9 att angivna avgiftsfrihet och lättnader vid förfarande i Sverige endast skulle tillerkännas medborgare i en konventionsstat och vissa statslösa personer.

Föreskrifter i samtliga dessa hänseenden finns – numera – intagna i 2 § andra stycket kungörelsen (1947:848) med särskilda bestämmelser om bevisupptagning åt domstolarna i vissa främmande stater och i kungörelsen (1973:138) om tillämpning av rättshjälpslagen beträffande medborgare i vissa främmande stater. New York-konventionen finns upptagen i regeringens tillkännagivande (1985:493) om befrielse i vissa fall för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader m. m.

En konsekvens av att den underhållsberättigade beviljas allmän rättshjälp i Sverige är att staten betalar ansöknings- och utsökningsavgifter (9 § 5 rättshjälpslagen, 1972:429).

Vid indrivning av underhållsbidrag som sker genom att den underhållsskyldiges lön tas i anspråk genom införsel tas några avgifter över huvud taget inte ut (17 kap. 1 § utsökningsbalken; jfr 3 § sista stycket förordningen 1981:1185 om utsökningsavgifter). Vid utmätning för fordran på underhållsbidrag utgår ingen grundavgift (5 § 2 sistnämnda förordning). Andra avgifter som kan utgå enligt förordningen betalas av staten om sökanden har beviljats allmän rättshjälp (11 § samma förordning och 9 a § andra stycket rättshjälpslagen).

Genom kungörelsen (1958:522) angående tillämpning av konventionen den 20 juni 1956 om indrivning av underhållsbidrag i utlandet har utrikesdepartementet utsetts till förmedlande och mottagande organ enligt konventionen. Efter ändring år 1981 (SFS 1981:54) får även Stockholms läns allmänna försäkringskassa i ärenden enligt lagen (1964:143) om bidragsförskott fullgöra uppdraget som svenskt förmedlande organ enligt vad utrikesdepartementet närmare bestämmer.

3.2 Internationellt samarbete enligt Haagkonventionen (Haag-modellen)

3.2.1 Haagkonventionen

1973 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet (SÖ 1977:3, prop. 1975/76:98) ersätter, som tidigare nämnts, i förhållandet mellan de stater som har tillträtt konventionen, en äldre Haagkonvention från år 1958. 1973 års konvention syftade till att ytterligare vidga samarbetet på området.

Genom Haagkonventionen har gemensamma bestämmelser om erkän-

nande och verkställighet av avgöranden om underhåll till både vuxna och barn i de olika konventionsstaterna åstadkommits. Avgörandet skall härröra från en konventionsstat. De enskilda parternas nationalitet eller hemvist saknar betydelse.

Konventionen är tillämplig på avgöranden om familjerättslig underhållsskyldighet som har meddelats av judiciell eller administrativ myndighet (art. 1). En nyhet i förhållande till 1958 års konvention är att den också gäller förlikningsavtal som har ingåtts inför sådan myndighet, liksom vissa officiella handlingar (*actes authentiques*; art. 25). Privaträttsliga avtal i allmänhet faller dock utanför konventionen. Enligt konventionen kan vidare – vilket också är en nyhet i förhållande till den äldre konventionen – ett offentligt organ som har förskottat bidrag till en underhållsberättigad för egen del begära indrivning av underhållsbidrag i annan konventionsstat (art. 18 och 19).

Ett grundläggande villkor för erkännande och verkställighet är att avgörandet har meddelats av en behörig myndighet i en konventionsstat (art. 4). Myndigheten skall anses behörig om någon av parterna hade hemvist i ursprungsstaten eller båda parterna var medborgare där när målet anhängiggjordes (art. 7). En myndighet vars behörighet den underhållsskyldige har godtagit – uttryckligen eller genom att ingå i svaromål utan att göra invändning i fråga om behörigheten – anses också behörig. Behörighet anses vidare under vissa förutsättningar föreligga om underhållet är utdömt på grund av äktenskapsskillnad eller liknande (art. 8).

Ett annat villkor för erkännande och verkställighet är att avgörandet har vunnit laga kraft. Om avgörandet får verkställas i ursprungsstaten utan hinder av laga kraft skall dock verkställighet ske. Detsamma gäller interimistiska beslut (art. 4.2). I fråga om underhåll som skall erläggas genom periodiska betalningar kan verkställighet medges för såväl förfallna belopp som belopp som framdeles förfaller till betalning (art. 11).

Den myndighet som prövar frågan om verkställighet (exekvaturmyndigheten) får inte ompröva det sakliga innehållet i avgörandet (art. 12). Erkännande och verkställighet får vägras under vissa förutsättningar. Som grunder för vägran anges ordre public, svikligt förfarande vid avgörandets tillkomst, *lis pendens* och *res judicata* (art. 5). Särskilda regler till skydd för parter vid utevarodomar meddelas i art. 6, som innehåller bl. a. krav på att svaranden har delgivits stämningen och att han har haft tillräcklig tid att svara i saken. Det är den anmodade statens processuella regler som skall tillämpas på förfarandet (art. 13).

Artiklarna 15 och 16 reglerar frågor om rättshjälp och ställande av säkerhet för rättegångskostnader. Om den underhållsberättigade har haft rättshjälp i ursprungsstaten har han rätt till motsvarande förmån vid verkställighetsförfarandet. Han skall också, även om han inte haft rättshjälp i ursprungsstaten, vara berättigad till rättshjälp i största möjliga utsträckning enligt den anmodade statens regler. Något krav på att den rättssökande är medborgare i en konventionsstat finns inte. Varken säkerhet, borgen eller deposition får krävas för säkerställande av rättegångskostnader.

Till 1973 års Haagkonvention är förutom Sverige följande stater anslutna: Danmark, med undantag av Grönland, Finland, Frankrike, Förbunds-

republiken Tyskland, Italien, Luxemburg, Nederländerna med Nederländska Antillerna och Aruba, Norge, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Nordirland, Tjeckoslovakien och Turkiet.

Prop. 1987/88: 106

Den äldre Haagkonventionen från 1958 gäller fortfarande i förhållande till Belgien, Liechtenstein, Ungern och Österrike, eftersom dessa stater inte har tillträtt 1973 års konvention.

3.2.2 Haagkonventionens införlivande med svensk rätt

Sveriges tillträde till 1973 års Haagkonvention föranledde en ny lag, lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet (prop. 1975/76:98). Enligt lagens 1 § äger den, enligt förordnande av regeringen, tillämpning i förhållande till stat som har tillträtt 1973 års Haagkonvention. Sådana förordnanden har meddelats i förordningen (1977:743) om tillämpning av lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet.

Enligt lagens 12 § äger den inte tillämpning i förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge i den mån särskilda bestämmelser äger tillämpning.

I förhållande till stater som inte har tillträtt 1973 års Haagkonvention men som har tillträtt 1958 års konvention gäller lagen (1965:723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn (prop. 1965:139). Denna äldre lag har i begränsad utsträckning alltså giltighet i förhållande också till en stat som har tillträtt 1973 års Haagkonvention, nämligen i fråga om underhållsbidrag som har förfallit till betalning innan 1973 års konvention trädde i kraft i förhållande till den staten. 1965 års lag kommer inte att beröras ytterligare i det följande. Den är i stora delar identisk med 1976 års lag men är, såsom tidigare antytts, i vissa avseenden mer begränsad.

I 1976 års lag har Haagkonventionens olika artiklar transformerats till svensk rätt. I lagens 2 och 3 §§ anges således lagens allmänna syfte och vilka utländska exekutionstitlar som godtas för verkställighet i Sverige. Av 8 § framgår undantagen från kravet att avgörandet skall ha vunnit laga kraft. I 4 § anges under vilka förutsättningar erkännande och verkställighet kan vägras. I 5 § ges de indirekta behörighetsreglerna, dvs. när ett avgörande skall anses vara meddelat av en behörig myndighet i konventionsstat. Offentliga organs möjligheter att för egen del begära indrivning av underhållsbidrag regleras i 6 §. Av 7 § framgår att något särskilt förfarande inte krävs för erkännande i Sverige medan det för verkställighet krävs ett ansökningsförfarande. Detta regleras närmare i 9–10 §§. Svca hovrätt prövar således ansökningar om verkställighet. Om ansökningen bifalls sker verkställighet i Sverige på samma sätt som gäller i fråga om en svensk domstols lagakraftätagande dom, om inte högsta domstolen efter överklagande förordnar annat (11 §).

I 11 § stadgas vidare att en föreskrift om tvångsmedel i den utländska exekutionstiteln inte skall tillämpas. Om den utländska domstolen har förordnat om kvarstad eller liknande åtgärd gäller den föreskriften alltså

inte i Sverige. Av ett avgörande av högsta domstolen (NJA 1983 s. 814) framgår att bestämmelserna om kvarstad i 15 kap. rättegångsbalken (RB) är tillämpliga även i fråga om anspråk som prövas av utländsk domstol, nämligen om den utländska domstolens avgörande får verkställas här.

Utöver den transformering av konventionen som har skett i 1976 års lag krävdes inga lagändringar. Konventionens föreskrifter om befrielse från skyldighet att ställa säkerhet för rättegångskostnader hade redan stöd i den då gällande motsvarigheten till 5 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader. Av regeringens tillkännagivande (1985:493) om befrielse i vissa fall för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader, m. m. framgår (punkten 5) att sådan befrielse gäller i rättegång som avser tillämpning av 1976 års lag.

Någon generell föreskrift om likställdhet i fråga om rätt till allmän rättshjälp – motsvarande den som meddelades i anledning av Sveriges tillträde till New York-konventionen – har inte meddelats med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionerna. Vissa möjligheter till allmän rättshjälp, om sökanden undantagsvis skulle vara i behov av sådan under exekvaturförfarandet inför Svea hovrätt, finns dock. Enligt 8 § 2 rätts-hjälpslagen (1972:429) kan rättshjälp således beviljas den som är bosatt utom riket, om särskilda skäl föreligger. I förarbetena till denna bestämmelse uttalade departementschefen att det kan finnas ett allmänt intresse av att rättshjälp kan lämnas även dem som inte är svenska medborgare eller på grund av konvention likställda därmed. Departementschefen pekade därvid särskilt på familjemålen (prop. 1972:4 s. 244).

Att förfarandet i övrigt är fritt från kostnader och avgifter framgår direkt av olika författningar. Ansöknings- och expeditonsavgifter utgår således inte i mål och ärenden om verkställighet enligt 1976 års lag (1 § tredje stycket, och bilagan, förordningen 1987:452 om avgifter vid de allmänna domstolarna). Regeringen har i 17 kap. 1 § UB generellt bemyndigats föreskriva i vilken omfattning statens kostnader för förfarandet hos kronofogdemyndigheten skall tas ut. Något krav på att ömsesidighet skall råda i internationella förhållanden föreskrivs därvid inte. I 10 § 1981 års utsökningsavgiftsförordning har regeringen föreskrivit att den som söker verkställighet enligt 1976 års lag inte ansvarar för utsökningsavgifter.

4 Reciprocitetsarrangemangen

4.1 Allmänt

USA har inte tillträtt New York- och Haagkonventionerna och något tillträde är heller inte aktuellt inom den närmaste framtiden.

Såsom jag redan inledningsvis har påpekat har flera europeiska stater i stället fått till stånd ett samarbete med olika amerikanska delstater genom att ansluta sig till ett system för samarbete i fråga om underhållsbidrag över de amerikanska delstatsgränserna som har utvecklats under en följd av år.

De amerikanska delstaterna har sinsemellan olika rättssystem, lagar och förfaranderegler. Erkännande och verkställighet av domar över delstats-

gränserna regleras i artikel IV i den amerikanska konstitutionen som föreskriver att domar och beslut som har meddelats i en delstat, och rättsliga förfaranden i en sådan, skall erkännas (shall be given full faith and credit) i alla andra stater. Denna artikel innebär uttolkad att alla slutgiltiga (final) domar och beslut erkänns och verkställs över delstatsgränserna. Domar och beslut i underhållsmål räknas inte som slutgiltiga eftersom de kan komma att ändras i framtiden. De har därför inte ansetts kunna komma i åtnjutande av "full faith and credit".

Bl. a. för att överbrygga detta hinder för verkställighet över delstatsgränserna tillkom år 1950 en federal lagstiftning, URESA (Uniform Reciprocal Enforcement of Support Act; lag om enhetlig ömsesidig indrivning av underhåll) i sin första version. Den har därefter reviderats år 1958 och år 1968. Den version som antogs år 1968 brukar benämnas RURESA (Revised Uniform Reciprocal Enforcement of Support Act).

RURESA har, i en eller annan form, antagits av alla amerikanska delstater. I Kalifornien, exempelvis, finns regler motsvarande RURESA i avsnitt 10 a i den kaliforniska rättegångslagen (California Code of Civil Procedure).

Den ursprungliga URESA omfattade endast de olika amerikanska delstaterna, som ju alla förväntades ha samma "reciproka" lagstiftning på området. Redan tidigt började dock några delstater, däribland Michigan, experimentera genom att utväxla "reciprocitetsförklaringar" även med andra stater. Denna utveckling kodifierades sedermera i den år 1968 reviderade URESA. Definitionen av samarbetande stater byggdes då ut till att omfatta även "varje främmande jurisdiktion i vilken denna eller en i huvudsak liknande ömsesidig lagstiftning gäller" (any foreign jurisdiction in which this or a substantially similar reciprocal law is in effect).

De amerikanska delstaterna är av konstitutionella skäl förhindrade att ingå avtal med främmande stat. Ett reciprocitetsarrangemang kommer därför till stånd genom en utväxling av unilaterala reciprocitetsförklaringar. Man ställer så att säga sin lagstiftning till den andra statens förfogande samtidigt som man accepterar den andra statens lagstiftning såsom "reciprok". Vissa amerikanska delstater kräver att en formell reciprocitetsförklaring har utfärdats i den staten för att en främmande stat skall kunna unyttja dess RURESA-lagstiftning. Så är t. ex. fallet i Kalifornien, Nevada och Texas, vars lagstiftning uttryckligen föreskriver detta. I andra stater, t. ex. North Carolina, har detsamma utvecklats i praxis. Flera delstater har dock en lagstiftning som tillåter ett samarbete så snart det helt enkelt har klarlagts att den främmande staten i fråga har en "reciprok" lagstiftning.

Reciprocitetsarrangemangen bygger således på förtroende staterna emellan och inte på överenskomna regler om hur ärendena skall handläggas. Om någon av staterna inte är nöjd med arrangemanget kan det sägas upp.

RURESA-systemet har stora likheter med ett motsvarande system som har utvecklats inom det brittiska samväldet. I Kanada finns ett system, REMOA (Reciprocal Enforcement of Maintenance Orders Act), som har antagits i olika former av de olika kanadensiska provinserna och möjliggjort ett samarbete med olika amerikanska delstater. Ett liknande sy-

stem finns i Storbritannien, "Maintenance Orders (Reciprocal Enforcement) Act". Den är till följd av gjorda reciprocitetsförklaringar tillämplig gentemot ett stort antal stater inom det brittiska samväldet. En motsvarande ordning gäller i förhållandet mellan en rad samväldesstater inbördes.

Storbritannien och Nordirland, som har tillträtt såväl New York- som Haagkonventionerna, har reciprocitetsarrangemang med ett 40-tal amerikanska delstater. Mellan Australien och Kalifornien finns ett sådant arrangemang sedan många år och ytterligare arrangemang mellan Australien och olika amerikanska delstater väntas komma till stånd inom en snar framtid.

Kalifornien har, utöver arrangemang med Australien och Canada, förklarat bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland, Frankrike och Ungern vara reciproka stater. Delstaten Texas har förklarat bl. a. Förbundsrepubliken Tyskland och Storbritannien vara reciproka stater. Så länge Förbundsrepubliken Tyskland inte har genomfört aviserade lagändringar, vilka krävs för formell reciprocitet, sker samarbetet dock på en informell basis.

4.2 Närmare om RURESA

RURESA omfattar underhållsbidrag till såväl barn som vuxna. Den innehåller bestämmelser som möjliggör ett samarbete över delstatsgränserna enligt två olika system.

I det ena föreskrivs ett slags "två-statlig" rättegång; ett mål om utfående av underhållsbidrag inleds i den ena staten. I denna fas fastställs i domstol att underhållsskyldighet föreligger och att den andra staten är behörig att pröva tvisten varefter en framställning översänds till den andra staten. Rättegången äger därefter rum i den mottagande staten som också tillser att den sedermera meddelade domen verkställs och pengarna redovisas till den underhållsberättigade i den första staten.

Det andra systemet introducerades vid 1968 års revision av URESA. Enligt detta verkställs i andra stater meddelade domar i underhållsmål efter ett enkelt registreringsförfarande. Sedan domen har registrerats i en stat behandlas den som om den vore meddelad i samma stat och verkställs på samma sätt som inhemska domar. RURESA föreskriver att särskilt utsedda organ i de olika delstaterna skall företräda den underhållsberättigade och bevaka dennes intressen i de olika förfarandena. Samma organ har ålagts en skyldighet att efterforska den underhållsskyldige om vistelseorten är okänd. Särskilda informationsorgan i de olika delstater för förteckningar över domstolar som är behöriga i de andra delstaterna och vidarebefordrar framställningarna.

För efterforskning av underhållsskyldiga finns dessutom andra delstatliga organ, "Parent Locator Services", vilka står till förfogande i RURESA-samarbetet. Dessa arbetar inom ramen för ett federalt program, "Child Support Enforcement Program", som regleras i den federala sociallagen (avsnitt IV D i Social Security Act) och i de olika delstatslagarna. Ursprungligen var detta ett program som hade till syfte att reducera socialhjälpstkostnaderna. Programmet kunde jämföras med krav mot underhållsskyldiga för utgivna bidragsförskott. Efterhand har programmet utvecklats till ett allmänt program för indrivning av underhållsbidrag, oavsett om

familjen är socialhjälpsmottagare eller inte. Ett federalt organ (OCSE; Office of Child Support Enforcement) med flera regionala kontor i USA handhar frågorna enligt detta program liksom särskilda organ på delstatsnivå (IV-D Agencies). I programmet ingår efterforskning av den underhållsskyldige, soliditetsupplysningar, utverkande av domar på underhållsbidrag och verkställighet därav. Även åtgärder för fastställande av faderskap ingår.

Förfarandet enligt RURESA är helt kostnadsfritt för den underhållsberättigade.

En myndighet som har förskotterat underhållsbidrag jämställs med den underhållsberättigade. Myndigheten kan alltså i RURESA-systemet driva in det förskotterade beloppet i eget namn.

RURESA innehåller såväl behörighets- som lagvalsregler. I fråga om behörighet gäller att den stat i vilken den underhållsberättigade är bosatt (resident) är behörig att ta emot en ansökan och handlägga ärendet i den inledande fasen. Den mottagande staten är behörig att handlägga målet som sådant om den underhållsskyldige eller hans egendom finns i denna stat. Om det visar sig att denne eller hans egendom finns sig i en annan stat finns regler som möjliggör att målet överflyttas till den senare staten. Lagvalsregeln är utformad så att lagen i den stat i vilken den underhållsskyldige vistades (was present) under den period som underhållsbidraget avser är tillämplig. Bestämmelsen kompletteras med en presumptionsregel enligt vilken den underhållsskyldige skall anses ha vistats i den mottagande staten, dvs. den som prövar målet, om inte motsatsen visas.

Registrering av en utländsk dom, vilken alltså medför att domen godkänns för verkställighet, kan i princip vägras endast på den grunden att domstolen i ursprungsstaten varit obehörig eller att rättegången inte varit rättvis. Registrering kan således vägras om svaranden inte fått del av stämningsansökningen, inte haft möjlighet att svara i saken eller om svikligt förfarande eller liknande konstateras.

Sedan domen har registrerats behandlas den som om den vore meddelad i den staten och verkställs på samma sätt som en inhemsk dom. Om lagen i den staten så tillåter, kan domen alltså komma att omprövas i sak eller upphävas.

Verkställigheten kan uppskjutas om den underhållsskyldige visar att domen är överklagad, att tiden för överklagande ännu inte har löpt ut eller att verkställigheten har inhiberats i ursprungsstaten. En förutsättning är dock att han ställer sådan säkerhet som ursprungsstaten kräver. Om lagen i verkställighetsstaten tillåter att verkställigheten uppskjuts kan det också ske, förutsatt att den underhållsskyldige ställer godtagbar säkerhet.

5 Föredragandens överväganden

5.1 Allmänt om en svensk anslutning till reciprocitetsarrangemangen

Mitt förslag: Sverige bör delta i reciprocitetarrangemangen och vissa begränsade lagändringar bör genomföras för detta ändamål.

Promemorians förslag överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Enligt *Juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet* är promemorieförslaget avsteg från ömsesidigheten mycket försiktigt och blygsamt och hänvisar därvid bl. a. till familjelagsakkunnigas förslag i slutbetänkandet (SOU 1987:18) Internationella familjerättsfrågor, enligt vilket kravet på ömsesidighet helt avvisas inom de rättsområden som man behandlar, bl. a. underhåll.

Skälen för mitt förslag: Såsom jag redan inledningsvis har påpekat, är det av flera skäl angeläget med ett så omfattande internationellt samarbete som möjligt i fråga om indrivning av underhållsbidrag. Sverige är anslutet till 1956 års New York-konvention om indrivning av underhållsbidrag i utlandet och 1973 års Haagkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet. En annan form av internationellt samarbete på detta område utgör de s. k. reciprocitetsarrangemangen som bygger på den amerikanska federala lagstiftningen om samarbete över delstatsgränserna i fråga om underhållsbidrag, RURESA.

En kombination av New York-konventionen och Haagkonventionen företer – som framgått av min tidigare redogörelse – stora likheter med RURESA-systemet. New York-konventionen kan sålunda sägas svara mot det system för "två-stats-rättegångar" som RURESA innehåller. I dessa situationer finns det ännu ingen dom meddelad och samarbetet staterna emellan går ut på att den mottagande/anmodade staten efter framställning från den stat där den underhållsberättigade befinner sig tillser att en rättegång kommer till stånd, att den meddelade domen verkställs där och att pengarna tillställs den underhållsberättigade i den andra staten.

Haagkonventionen svarar samtidigt mot RURESA:s andra del. Båda systemen föreskriver sålunda att en dom som har meddelats i en stat under vissa förutsättningar skall verkställas i en annan stat.

Vid de överläggningar som har ägt rum mellan Sverige och delstaten Kalifornien för att utröna förutsättningarna för ett svensk-amerikanskt reciprocitetsarrangemang har det framgått att den svenska lagstiftningen på området i stort uppfyller de krav som man från de olika delstaternas sida kan tänkas ställa på en reciprok lagstiftning. Detta förutsätter att den svenska lagstiftningen på området kan göras tillämplig i förhållande till USA, trots alltså att USA inte har tillträtt de konventioner som lagstiftningen bygger på.

Vissa frågor som kan vålla problem har dock uppmärksamats. Det gäller för det första kravet på fullständig avgifts- och kostnadsbefrielse för den underhållsberättigade; den svenska regeln om skyldighet för tappande part att ersätta motparten för rättegångskostnader skulle nämligen kunna lägga hinder i vägen. För det andra gäller det kravet på en inledande domstolsfas i den ena staten när själva rättegången skall äga rum i den andra staten enligt New York-modellen och för det tredje det krav som vissa delstater ställer på att en framställning enligt denna modell skall vara beedigad inför domstol eller liknande.

Som jag närmare kommer att utveckla i det följande är skillnaderna mellan det amerikanska systemet och det svenska i dessa hänseenden

emellertid inte större än att de kan överbryggas och någon principiell förändring av det svenska systemet krävs således inte.

Ett svenskt deltagande i reciprocitetsarrangemang med USA ställer således inte några krav på lagändringar i materiellt hänseende. Vad Sverige skulle åta sig i förhållande till de delstater med vilka reciprocitetsförklaringar utväxlas faller inom ramen för de åtaganden Sverige har gjort i förhållande till stater som har tillträtt New York-konventionen och Haag-konventionen.

När det så gäller vilket utbyte Sverige kan få av ett reciprocitetsarrangemang kan jag inledningsvis konstatera att full ömsesidighet råder i fråga om kostnader och avgifter. Förfarandet enligt RURESA är nämligen kostnadsfritt för den underhållsberättigade. De amerikanska åtagandena är här t. o. m. större än de svenska, eftersom inte ens ansvar för motpartens rättegångskostnader kan komma i fråga. I övrigt finns inga garantier för att Sverige vid ett samarbete av förevarande slag erhåller detsamma som kan erbjudas från svensk sida. De amerikanska villkoren för att lämna bistånd avviker från de svenska och kan komma att innebära att bistånd vägras i en situation där man från svensk sida skulle vara villig att bistå med olika indrivningsåtgärder. Å andra sidan kan Sverige komma att få annat och mer än vad som från svensk sida är möjligt att ge. Som jag tidigare har påpekat medför ett reciprocitetsarrangemang dessutom ökade möjligheter att återkräva utgivna bidragsförskott från underhållsskyldiga som är bosatta utomlands (avsnitt 2). Jämfört härmed är de kostnader som Sverige får vidkännas i anledning av arrangemangen, i form av kostnader för allmän rättshjälp och uteblivna kostnads- och avgiftsersättningar, helt försumbara.

Sverige har av tradition, liksom många andra stater, intagit den ståndpunkten att en utländsk dom om underhållsbidrag inte erkänns och verkställs med mindre ömsesidighet föreligger. Den gällande svenska lagstiftningen bygger på att ömsesidigheten är manifesterad i en bindande överenskommelse med den främmande staten i fråga. I många stater är det dock tillräckligt att faktisk ömsidighet föreligger. Ytterligare andra stater har en annan, mer generös inställning till utländska domar och erkänner och verkställer dessa om vissa, i den nationella lagen föreskrivna, villkor är uppfyllda, utan att fästa avseende vid frågan om den egna statens domar kommer att behandlas på samma sätt. Ett arrangemang av förevarande slag ligger någonstans mitt emellan dessa ståndpunkter.

Sverige har ett eget intresse av att få tillträde till dessa reciprocitetsarrangemang. Underhållsmålen starkt sociala karaktär motiverar också ett så omfattande internationellt samarbete som möjligt. Ett reciprocitetsarrangemang bygger på ömsesidigt förtroende, gemensamma målsättningar och en förlitan på att systemen i sina huvuddrag motsvarar varandra, alltså att man i princip får ut detsamma av samarbetet som man själv erbjuder. Det väsentliga bör enligt min mening vara att samarbetet inte medför oacceptabla förpliktelser och att samarbetet kan förväntas ge tillräckligt utbyte. Genom att reciprocitetsarrangemangen i allt väsentligt svarar mot vad Sverige redan i förhållande till andra stater har åtagit sig genom 1956 och 1973 års konventioner faller arrangemangen också tämligen väl in under den svenska rättsordningen på området.

Mot denna bakgrund föreslår jag i det följande vissa lagändringar som erfordras för ett svenskt deltagande i reciprocitetsarrangemangen. De lagändringar som krävs är begränsade. Någon anledning att avvakta den slutliga beredningen av familjelagsakkunnigas slutbetänkande finns därför inte.

Ändringarna bör utformas så att de inte begränsas till just ett svensk-amerikanskt samarbete utan så att motsvarande samarbete skall kunna inledas också med andra stater.

5.2 Lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet (Haagkonventionen)

Mitt förslag: Regeringen skall, när ömsesidighet föreligger, kunna förordna att lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet skall tillämpas också i förhållande till andra stater än dem som har tillträtt Haagkonventionen.

Promemorians förslag överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. En remissinstans (riksskatteverket) har lämnat vissa ytterligare förslag såvitt gäller tillämpningen av 1976 års lag. En annan remissinstans har lämnat synpunkter på lagtextens utformning.

Skälen för mitt förslag: Haagkonventionen har såsom tidigare redovisats införlivats i svensk rätt genom 1976 års lag om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet. Lagen är enligt regeringens förordnande tillämplig i förhållande till stat som har tillträtt 1973 års Haagkonvention (1 §). För att lagen skall kunna göras tillämplig även i förhållande till annan stat krävs således lagändring.

Som föreslagits i promemorian bör lämpligen lagens 1 § kompletteras med ett nytt andra stycke enligt vilket regeringen bemyndigas att förordna om att lagen skall vara tillämplig i förhållande också till andra stater än dem som har tillträtt Haagkonventionen.

Ett villkor härför bör vara att ömsesidighet kan påräknas, dvs. att staten i fråga är villig att erkänna och verkställa svenska avgöranden om underhållsbidrag. Jag har tidigare redovisat att det inte blir fråga om någon fullständig överensstämmelse mellan den svenska och utländska lagstiftningen. Det är tillräckligt att den andra staten har en lagstiftning som i huvudsak motsvarar den svenska och att man alltså är villig att erkänna och verkställa svenska avgöranden, när vissa villkor är uppfyllda.

Såsom juridiska fakultetsstyrelsens forskningsnämnd vid Lunds universitet har påpekat i sitt remissyttrande innebär promemoriaförslaget – och därmed mitt förslag – ett mycket försiktigt och blygsamt avsteg från ömsesidighetsprincipen sådan den hittills har tillämpats i Sverige.

Det kan nämnas att man i den finska motsvarigheten till 1976 års lag

redan har ett bemyndigande av liknande slag. Den finska regeringen har således bemyndigats att utsträcka lagens tillämpning till "annan stat än den som är part i" 1973 års Haagkonvention. I förarbetena hänvisas här till den strävan som finns att med andra än konventionsstater kunna göra "smidiga likartade arrangemang för indrivning av underhåll" (finska regeringens proposition 1982 rd. nr 247 s. 9).

Syftet med den föreslagna bestämmelsen är alltså att ge möjligheter till olika bilaterala arrangemang på underhållsområdet som syftar till internationell verkställighet av meddelade avgöranden i underhållsmål. I första hand skulle bestämmelsen kunna utnyttjas för att få till stånd reciprocitetsarrangemang med olika amerikanska delstater som ju genom RURESA-lagstiftningen uppfyller rimliga ömsesidighetskrav. Även andra stater som är villiga att medverka till indrivningen av underhållsbidrag som har bestämts i en svensk dom kan komma i fråga.

Enligt konventionens art. 24 är konventionen tillämplig oavsett när avgörandet har meddelats. Detta innebär att den även omfattar avgöranden som har meddelats innan konventionen trätt i kraft mellan två stater. Från denna regel finns ett undantag i artikelns andra stycke. Avgöranden som har meddelats före konventionens ikraftträdande mellan den anmodade staten och ursprungsstaten kan enligt denna bestämmelse verkställas i den anmodade staten endast såvitt avser belopp som förfaller till betalning efter ikraftträdandet. Föreskrifter härom har meddelats i en övergångsbestämmelse till 1976 års lag.

Detta undantag är motiverat olika konventionsstater emellan men kan inte motiveras i ett reciprocitetsarrangemang som inte bygger på fullständig ömsesidighet. Övergångsbestämmelsen till 1976 års lag bör därför inte gälla i förhållande till en stat, eller del av stat, med vilken ett reciprocitetsarrangemang inleds. I remissprotokollet förordade jag att detta skulle komma till uttryck i lagtexten genom att de stater, för vilka ett förordnande enligt det föreslagna bemyndigandet meddelas, uttryckligen skall jämfästas med de stater som har tillträtt Haagkonventionen vid tillämpningen av lagens 2–11 §§. Därigenom kunde också uttrycket "fördragsslutande stat", som på flera ställen återkommer i lagen, kvarstå oförändrat.

Lagrådet har inte haft någon erinran mot att övergångsbestämmelsen inte skall gälla i förhållande till en stat eller del av stat med vilken ett reciprocitetsarrangemang inleds men anser att detta skall komma till uttryck på ett tydligare sätt än som föreslagits i remissprotokollet. Lagrådet har föreslagit att den nya lagen förses med en övergångsbestämmelse där det anges att den tidigare nämnda övergångsbestämmelsen inte skall gälla i fall som avses i 1 § andra stycket i 1976 års lag. Härigenom skulle enligt lagrådet hänvisningen till 2–11 §§ i remissförslaget 1 § andra stycket andra meningen kunna utgå.

Jag har ingenting emot att ett förtydligande görs men anser att detta enklast kan ske genom en ändring i den nuvarande övergångsbestämmelsen.

I mitt förslag uttrycks ömsesidighetskravet annorlunda än i promemorians förslag. Jag anser vidare att det uttryckligen i lagtexten bör markeras att såväl suveräna stater som delstater, liksom provinser, kan komma i fråga enligt denna bestämmelse.

Riksskatteverket har i sitt remissyttrande framfört ett reformönskemål i fråga om 1976 års lag som inte direkt är föranlett av de nu behandlade reciprocitetsarrangemangen. Man efterlyser således en möjlighet för Svea hovrätt att, vid exekvaturprövningen av icke lagakraftvunna domar, kunna föreskriva begränsad verkställighet, dvs. att innehållna medel skall redovisas först sedan domen vunnit laga kraft (jfr 13 kap. 14 § och 15 kap. 22 § utsökningsbalken).

För verkställighet enligt 1976 års lag av en utländsk dom krävs enligt huvudregeln, 2 §, att domen har vunnit laga kraft. Enligt 8 § får dock en icke lagakraftvunnen utländsk dom verkställas i Sverige, om den får verkställas i den stat där den har meddelats. Paragrafen avser i denna del avgöranden som enligt särskilt förordnande får verkställas utan hinder av laga kraft (prop. 1975/76:98 s. 37). Den motsvarar artikel 4, sista stycket i konventionen varav framgår att en förutsättning härför är att ett motsvarande förordnande hade kunnat meddelas av en svensk domstol, och verkställas här.

Om en ansökan om verkställighet av en sådan icke lagakraftvunnen dom bifalls skall den i verkställighetshänseende behandlas såsom en lagakraftvunnen dom (11 §). En svensk icke lagakraftvunnen dom skulle efter ett sådant förordnande behandlas på precis samma sätt (17 kap. 14 § rättegångsbalken och 3 kap. 9 § utsökningsbalken). Det blir alltså aldrig fråga om någon sådan begränsad verkställighet som avses i 3 kap. 6 § utsökningsbalken jämfört med 13 kap. 14 § och 15 kap. 22 § samma balk; domar som inte har vunnit laga kraft och som inte uppfyller villkoren enligt 8 § kan inte verkställas i Sverige.

Jag ser därför inte något behov av en bestämmelse som möjliggör begränsad verkställighet.

5.3 Tillämpningen av New York-konventionens bestämmelser i förhållande till icke-konventionsstater

Min bedömning: En främmande stat med vilken Sverige har ett reciprocitetsarrangemang kan utan lagändring behandlas som om den vore ansluten till New York-konventionen.

Kravet på en inledande domstolsfas vid samarbete enligt New York-modellen kan tillgodoses inom ramen för gällande lagstiftning.

Promemorians bedömning överensstämmer med min bedömning.

Remissinstanserna har inget att erina mot slutsatserna i promemorian.

Skälen för min bedömning: Det är som jag tidigare har antytt av betydelse att Sverige vid utväxlandet av reciprocitetsförklaringarna kan visa att sådan internationell rättshjälp som New York-konventionen föreskriver kommer att lämnas av Sverige. Nämnas kan att man i Storbritannien och Nordirland – trots de stora likheterna mellan RURESA och den brittiska motsvarigheten – uttryckligen i sin lagstiftning har föreskrivit att man

kommer att behandla den ifrågavarande delstaten som om den vore ansluten till New York-konventionen.

New York-konventionen har inte införlivats med svensk rätt i någon särskild lag. Den enda "grundförfattning" som finns är 1958 års kungörelse som ju endast reglerar frågan om förmedlande och mottagande organ. I stället har frågor om kostnads- och avgiftsbefrielse, likställdhet med svenska medborgare i fråga om rätt till allmän rättshjälp och befrielse i fråga om ställande av säkerhet för rättegångskostnader reglerats i respektive författning. Dessa bestämmelser kan – jag återkommer till dessa frågor – ställas till andra staters förfogande i ett reciprocitetsarrangemang. Konventionens övriga bestämmelser tillämpas direkt av utrikesdepartementet respektive försäkringskassan.

Mot denna bakgrund bör därför regeringen, i utbyte mot en reciprocitetsförklaring, utan riksdagens godkännande kunna förklara att den kommer att behandla denna stat, eller delstat, som om den vore ansluten till New York-konventionen. En sådan förklaring kan ges i form av en förordning. Jag vill påpeka att om USA skulle besluta sig för att tillträda New York-konventionen, denna automatiskt skulle gälla i förhållandet mellan Sverige och USA. Något svenskt godkännande härav krävs således inte (konventionens art. 13).

En fråga som jag tidigare varit inne på och som kanske kan vålla problem är det anspråk som olika amerikanska delstater ställer på en **inledande domstolsfas** vid samarbete enligt New York-modellen, dvs. att en framställning om bistånd för utverkande av en dom i USA först skall passera en domstol i Sverige.

I RURESA äger samarbetet enligt New York-modellen rum i ett slags "två-statlig" rättegång. En framställning om utverkande av en dom i en annan stat skall härröra från en domstol som innan den översänder framställningen skall konstatera att svaranden är skyldig att utge underhållsbidrag (owes a duty of support) och att den andra staten är behörig att pröva frågan. Själva rättegången äger sedan rum i den andra staten varvid särskilt utsedda organ företräder den underhållsberättigade och bevakar dennes intressen.

I en amerikansk delstat, Kalifornien, har man i sin lagstiftning uttryckligen jämställt annan myndighet med domstol. Andra delstater överväger enligt uppgift att ändra sin lagstiftning i enlighet med den kaliforniska.

I 1958 års kungörelse angående tillämpning av New York-konventionen föreskrivs att Stockholms läns allmänna försäkringskassa i bidragsförskottsärenden får fullgöra uppdraget som förmedlande – inte mottagande – organ enligt konventionen. Under de svensk-amerikanska överläggningarna har det framgått att denna försäkringskassans handläggning är godtagbar i ett svensk-kaliforniskt samarbete. Utrikesdepartementets handläggning kan däremot inte jämföras med en inledande domstolsfas. För att den svenska lagstiftningen skall anses som reciprok i förhållande till delstaten Kalifornien krävs således endast att bemyndigandet för försäkringskassan i 1958 års kungörelse utsträcks till att omfatta också dessa reciprocitetsarrangemang.

Denna lösning är godtagbar också för svenskt vidkommande även om

den medför att Sverige endast kan påräkna amerikanskt bistånd enligt New York-modellen när bidragsförskott utgått eller utgår. I praktiken lär dock några större nackdelar härmed inte uppstå; det torde endast i undantagsfall vara aktuellt med amerikanskt bistånd i ärenden som avser utverkande av en separat dom på underhållsbidrag i USA till vuxna. Barn har alltid möjlighet att få försäkringskassans bistånd genom att ansöka om bidragsförskott. Försäkringskassan kan dessutom agera i fråga om eventuella överskjutande belopp med stöd av fullmakt. Några alternativa lösningar finns egentligen inte; den amerikanska ordningen är så främmande för svenska förhållanden att det inte är realistiskt att överväga en ändring av det svenska systemet.

Möjligheten till samarbete enligt New York-modellen med andra delstater än Kalifornien beror i första hand av frågan om dessa kommer att ändra sin lagstiftning i överensstämmelse med den kaliforniska. Det är dock inte uteslutet att Sverige, även utan sådana lagändringar, kan övertyga de aktuella delstaterna om att försäkringskassans handläggning i sak motsvarar den inledande handläggning som i USA äger rum i domstol. Om Sverige därvid kan hänvisa till att ett reciprocitetsarrangemang redan har kommit till stånd med Kalifornien kan utsikterna härtill möjligen öka.

Jag vill påpeka att det för ett samarbete enligt Haag-modellen, dvs. när det gäller verkställighet i USA av en redan meddelad svensk dom, inte ställs några krav på en inledande domstolsfas. En framställning om sådan verkställighet kan alltså göras genom utrikesdepartementet.

5.4 Lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet

Mitt förslag: Lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet bör ändras så att det klart framgår att också underhållsbidrag omfattas av lagen.

Promemorians förslag överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: En olikhet mellan de svenska och amerikanska systemen är att flertalet amerikanska delstaters lagstiftning ställer krav på att uppgifterna i en framställning som åsyftar utverkande av en dom på underhållsbidrag i den staten, dvs. vid ett samarbete enligt New York-modellen, skall vara beedigade under straffansvar.

Vid ett etablerat svensk-amerikanskt samarbete i fråga om indrivning av underhållsbidrag kommer framställningar om bistånd normalt att göras på gemensamt utarbetade formulär som uppfyller såväl de svenska som de amerikanska kraven. De uppgifter som framställningen innehåller, och som alltså skall beedigas, är sådana uppgifter som normalt brukar återfinnas i en svensk ansökan om stämning avseende underhållsbidrag, dvs. faktiska uppgifter om parternas personliga och ekonomiska förhållanden.

I delstaten Kalifornien, vars lagstiftning efter hand har justerats för att passa i internationella reciprocitetsarrangemang, är man villig att godta att den tjänsteman som företräder Stockholms läns allmänna försäkringskassa i ärendet intygar att uppgifterna, så vitt han känner till, är sanningsenliga. Det är inte uteslutet att även andra delstater kan nöja sig härmed, åtminstone på sikt.

Några egentliga problem med detta krav på beedigade uppgifter behöver emellertid inte uppstå. Enligt lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet får ed tas upp av allmän underrätt om någon är i behov av att få viss uppgift med ed bekräftad, av sig själv eller av annan, för att ta till vara rätt i utlandet till arv, försäkring, pension, skadestånd eller annan honom tillkommande rättighet.

När bestämmelser av den nu nämnda innebörden infördes, skedde det just för att tillgodose de formella krav som ställs i stater med anglo-amerikanskt rättssystem, och då främst i USA, på att den som vill göra en rätt gällande själv beedigar, eller låter annan med ed bekräfta, de faktiska uppgifter som åberopas för ändamålet (prop. 1935:88 s. 3 ff och 9 ff).

Lagen talar visserligen inte om rätt till underhållsbidrag. Varken dess ordalydelse eller förarbetena utesluter dock att den skulle kunna komma till användning för ändamål som här avses, dvs. där den underhållsberättigade vill ta till vara sin rätt till underhållsbidrag från utlandet (se särskilt prop. sid 10). Försäkringskassan skulle således, vid behov, kunna tillse att uppgifterna i framställningen beedigas inför domstol.

För att det otvetydigt skall framgå att också sådana krav omfattas av 1946 års lag föreslår jag emellertid en lagändring och att det till uppräkningsen i lagens 1 § fogas ordet "underhållsbidrag". I samband därmed bör också en språklig modernisering av paragrafen göras.

5.5 Rättegångskostnader

Mitt förslag: Ett reciprocitetsarrangemang i fråga om indrivning av underhållsbidrag skall vid tillämpningen av 5 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader jämföras med en internationell överenskommelse.

Den svenska regleringen i fråga om rättegångskostnader i övrigt föranleder inga lagstiftningsåtgärder.

Promemorians förslag överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för mitt förslag: Enligt 5 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader är utländska medborgare befriade från skyldigheten att ställa säkerhet för rättegångskostnader och har samma befogenhet att kräva säkerhet som svenska medborgare, "i den mån det har avtalats i internationella överenskommelser som är bindande för Sverige". Som tidigare påpekats omfattas såväl

Haagkonventionen som New York-konventionen av denna bestämmelse. Befrielsen respektive befogenheten gäller automatiskt, något regeringens förordnande krävs alltså inte. Ett reciprocitetsarrangemang där staterna var för sig utlovar befrielse i dessa hänseenden är formellt sett ingen sådan bindande överenskommelse.

Jag föreslår därför att reglerna i 5 § kompletteras så att Sveriges ensidigt gjorda åtaganden i dessa arrangemang blir jämställda med ett avtal i en internationell överenskommelse. Den nya bestämmelsen bör formuleras så att det klart framgår att regeringen inte behöver höra riksdagen i frågan. Lagändringen är motiverad i fråga om reciprocitetssamarbete såväl enligt New York-modellen som enligt Haag-modellen.

Det förtjänar påpekas att bestämmelserna om skyldighet för en kärende som är bosatt utomlands att ställa säkerhet för rättegångskostnader tillämpas mycket sparsamt och att det krävs ett yrkande från svaranden om ställande av säkerhet. Man har tidigare t. o. m. övervägt att slopa bestämmelserna helt. Deras preventiva effekt, att avhålla utländska rättssubjekt från obefogad talan vid svenska domstolar, ansågs dock böra föranleda att de behölls (prop. 1979/80:78 s. 8).

I detta sammanhang bör dock ett problem uppmärksammas. Skyldigheten för utländska kärende att ställa säkerhet för rättegångskostnader skall ses mot bakgrund av att svenska domar och beslut i princip inte är verkställbara utomlands. Även om svaranden vinner målet kan han därför gå miste om ersättning för sina rättegångskostnader om kärenden saknar tillgångar i Sverige. De främmande stater vars medborgare åtnjuter befrielse från skyldighet att ställa säkerhet har som regel åtagit sig att verkställa dom eller beslut som har meddelats i Sverige (se lagen 1899:12 s. 9 om verkställighet i visst fall av utländsk domstols beslut). Någon sådan garanti erbjuds emellertid inte enligt New York-konventionen och heller inte i reciprocitetsarrangemangen.

Vid tillträdet till New York-konventionen påpekades att det mottagande organet (dvs. utrikesdepartementet) bör vara uppmärksam på denna fråga och hos det utländska förmedlande organet försäkra sig om att täckning finns för de rättegångskostnader som kan uppkomma i ett konventionsärende (prop. 1958:138 s. 8).

RURESA är kostnadsfritt för den underhållsberättigade och man har därför från amerikanskt håll ställt sig tveksam till om den svenska lagstiftningen i fråga om fördelningen av rättegångskostnader mellan parterna uppfyller kraven för ett reciprocitetsarrangemang. Huvudregeln i svensk rätt innebär nämligen att förlorande part skall ersätta motparten för rättegångskostnader.

Riskerna för att en kärende eller sökande i ett mål eller ärende om underhållsbidrag som genom utrikesdepartementets förmedling anhängiggörs i Sverige skall förpliktas att ersätta svaranden för dennes rättegångskostnader är emellertid inte särskilt stora. För att så skall ske krävs alltså att den underhållsberättigade förlorar målet. Om den underhållsskyldige helt har bestritt att utge underhållsbidrag anses den underhållsberättigade normalt som vinnande även om bidragsbeloppet skulle sättas lägre än vad som yrkats. Vidare gäller att, om tvisten enbart gäller storleken av under-

hållsbidraget och bidraget sätts till ett belopp som ligger mellan vad parterna yrkat, parterna anses ömsom förlora och vinna målet varför ingendera bör svara för den andra partens rättegångskostnader (NJA 1973 s. 623 och Welamson i SvJT 1982 s.111).

För mål om underhåll till barn finns dessutom särskilda bestämmelser om rättegångskostnader i 7 kap. 19 § föräldrabalken, vilka gäller för det fall att barnet förlorar målet. Enligt dessa bestämmelser får det förordnas att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad, om det finns särskilda skäl. Enligt uttalanden i förarbetena (prop. 1984/85:163 s. 13) kan denna regel bl. a. tillämpas om det är försäkringskassan som har initierat rättegången. Regeln är inte begränsad till att gälla endast i interna svenska förhållanden och bör således kunna tillämpas om den svenska rättegången har initierats av en myndighet i USA som i likhet med försäkringskassan har att svara för bidragsförskott eller liknande. Särskilda skäl att kvitta kostnaderna kan också finnas i andra fall.

Mot denna bakgrund har man från amerikanskt håll förklarat att reciprocitetsarrangemangen inte ställer några krav på en svensk lagändring i fråga om rättegångskostnader. Naturligtvis bör utrikesdepartementet såsom mottagande organ också i dessa reciprocitetsarrangemang söka undvika att talan om utfående av underhållsbidrag väcks i hopplösa fall och bör alltså informera det utländska förmedlande organet om att käranden i sådant fall kan förpliktas att ersätta svarandens rättegångskostnader.

Vid tillträdet till New York-konventionen gjorde Sverige ett förbehåll i fråga om skyldighet att ställa säkerhet för kostnader. Förbehållet innebär att endast medborgare i en konventionsstat (och vissa statslösa personer) skulle komma i åtnjutande av den befrielse härifrån som konventionen föreskriver (avsnitt 3.1.2). Sedan dess har emellertid den svenska lagstiftningen på området ändrats. Den lag som då gällde (1886 nr 84 s.14) har ersatts av 1980 års lag. Därigenom har också det uttryckliga kravet på att sådan befrielse endast kan tillerkännas medborgarna i just den stat med vilken Sverige har ingått avtal fallit bort. 1980 års lag medger således att sådan befrielse meddelas utländska medborgare överhuvudtaget, i den mån det har avtalats i en internationell överenskommelse. Det finns därför anledning för Sverige att se över detta förbehåll till New York-konventionen; konventionens regler om att den som vistas i en konventionsstat åtnjuter sådan befrielse kan fullt ut bli tillämpliga.

Det nyss föreslagna tillägget till 5 § kan därför omfatta utländska medborgare som vistas i den stat med vilken ett reciprocitetssamarbete inleds. Upplysning härom kan tillkännages av regeringen (jämför tillkännagivandet 1985:493).

Min bedömning: Någon lagändring behövs inte för att regeringen skall kunna förordna om likställdhet med svenska medborgare i fråga om allmän rättshjälp i förhållande till en stat med vilken Sverige har ett reciprocitetsarrangemang.

Den svenska lagsiftningen uppfyller också kravet i övrigt på att förfarandet skall vara kostnads- och avgiftsfritt för den underhållsberättigade.

Promemorians bedömning överensstämmer med min bedömning.

Remissinstanserna lämnar promemorians bedömning utan erinran.

Skälen för min bedömning:

Rättshjälpslagen (1972:429)

Regeringen kan "under förutsättning av ömsesidighet" i förhållande till en främmande stat meddela förordnande om likställdhet med svenska medborgare i fråga om rätten till allmän rättshjälp (8 § tredje stycket rättshjälpslagen). Det finns inget krav på att denna ömsesidighet skall dokumenteras i en bindande internationell överenskommelse. Den ömsesidighet som erfordras kan alltså uppnås genom sådana reciprocitetsförklaringar som nu är i fråga eller genom att det helt enkelt klarläggs att den andra statens lagstiftning är reciprok i detta hänseende.

Genom en ändring i 8 § tredje stycket rättshjälpslagen (prop 1985/86:161, JuU 1986/87:2, rskr. 18, SFS 1986:1041), vilken trädde i kraft den 1 januari 1988 (SFS 1987:806), har personer som är bosatta i en viss främmande stat jämställts med medborgare i den staten. Allmän rättshjälp kan således lämnas inte bara utlänningar som är medborgare i den andra staten utan också dem som endast är bosatta där.

I ett reciprocitetsarrangemang med en amerikansk delstat föreligger ömsesidighet endast i förhållande till den aktuella delstaten och alla amerikanska medborgare kan således inte komma i åtnjutande av denna likställdhet med svenska medborgare. Ett svenskt åtagande i ett reciprocitetsarrangemang måste således begränsas till att avse personer som är bosatta i den aktuella delstaten och kommer därigenom att avse såväl amerikanska medborgare som medborgare i tredje stat. Ett sådant förordnande strider endast skenbart mot paragrafens ordalydelse ("den som, utan att vara medborgare i den staten, är bosatt där"). Lagändringen tog sikte på personer som är medborgare i tredje stat, eftersom medborgarna i de stater som ingår en överenskommelse om likställdhet redan omfattades av den gällande lydelsen, och lagtexten måste tolkas mot denna bakgrund. Avsikten var att utvidga bestämmelsens tillämpningsområde så att alla personer bosatta i en viss stat skulle kunna komma i åtnjutande av rättshjälp i Sverige (jämför Haagkonventionen den 25 oktober 1980 om internationell rättshjälp art. 1 i prop. 1985/86:161). Ett förordnande i förhållande

till en viss amerikansk delstat, med den lydelse som ovan antytts, kommer att vara mer begränsat än så och ligga inom ramen för paragrafens avsedda tillämpningsområde. Något behov av att ändra lagtexten i och för dessa speciella arrangemang med federala stater föreligger därför inte.

I och med att denna ändring nu har trätt i kraft torde Sverige kunna modifiera också det förbehåll mot New York- konventionens art. 9 som gjordes vid ratificeringen i fråga om rätten till allmän rättshjälp. Förbehållet kan inte tas bort i sin helhet – New York-konventionen föreskriver sådan likställdhet för den som vistas i konventionsstat – men förbehållet bör kunna begränsas så att också utländska medborgare bosatta i en konventionsstat kommer i åtnjutande av rättshjälp i Sverige i mål och ärenden enligt konventionen.

Rättshjälpslagens bestämmelser om att den rättssökande skall betala rättshjälpsavgift, eller inte kan få rättshjälp alls, torde inte utgöra hinder för ett reciprocitetsarrangemang med USA så länge detta beror av den rättssökandes ekonomiska förmåga. Den franska rättshjälpslagstiftningen, som föreskriver en sådan rättshjälpsavgift, har inte hindrat ett arrangemang mellan Frankrike och delstaten Kalifornien.

Bevisupptagningslagen (1946:816)

Bevisupptagning enligt lagen (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol kan äga rum i Sverige oberoende av avtal med främmande stat och kan i ett svensk- amerikanskt samarbete ske kostnadsfritt, eftersom båda stater har tillträtt 1970 års Haagkonvention om bevisupptagning i utlandet i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (se lagens 10 §, jämför 4 § kungörelsen 1947:848 med särskilda bestämmelser om bevisupptagning åt domstolarna i vissa främmande stater). I den mån Sverige vill delta i ett reciprocitetsarrangemang med någon stat som inte har tillträtt bevisupptagningskonventionen kan emellertid kostnader uppstå för den utländska domstolen. Skulle en sådan stat erbjuda Sverige kostnadsfri bevisupptagning i ett reciprocitetsarrangemang och ställa motsvarande krav på Sverige bör arrangemanget kunna hänföras till ett sådant "avtal med främmande stat" som avses i 10 § bevisupptagningslagen. Regeringen kan alltså i förhållande till en sådan stat föreskriva kostnadsbefrielse genom att komplettera 1947 års kungörelse.

Kostnader och avgifter i övrigt

Att den svenska lagstiftningen i övrigt uppfyller kravet på att förfarandet skall vara kostnads- och avgiftsfritt för den underhållsberättigade framgår av min tidigare redogörelse (se avsnitt 3.1.2 och 3.2.2).

6 Ikraftträdande

Ikraftträdandet av de föreslagna lagändringarna bör ske snarast möjligt och senast i anslutning till utväxlingen av en reciprocitetsförklaring med delsta-

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet,
2. lag om ändring i lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet,
3. lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader.

Förslagen har granskats av lagrådet.

8 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet,
2. lag om ändring i lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet,
3. lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

De till lagrådet remitterade lagförslagen

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Bestämmelserna i denna lag äger enligt förordnande av regeringen tillämpning i förhållande till stat som har tillträtt Haagkonventionen den 2 oktober 1973 om erkännande och verkställighet av avgöranden angående underhållsskyldighet.

Regeringen får förordna att lagen skall tillämpas också i förhållande till en annan stat eller del av stat som under i huvudsak likvärdiga förutsättningar som anges i denna lag erkänner och verkställer svenska avgöranden angående underhållsskyldighet. En sådan stat eller del av stat skall vid tillämpningen av 2–11 §§ i denna lag jämföras med de stater som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet

Prop. 1987/88:106

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1946:819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Är någon för tillvaratagande i utlandet av rätt till arv, försäkring, pension eller skadestånd eller av annan honom tillkommande rättighet i behov att få viss uppgift med ed bekräftad, vare sig av honom själv eller av annan, må sådan ed upptagas av allmän underrätt.

Behöver någon få en uppgift bekräftad med ed, antingen av honom själv eller av någon annan, för att i utlandet ta till vara sin rätt till arv, försäkring, pension, skadestånd eller underhållsbidrag eller någon annan rättighet som tillkommer honom, får sådan ed tas upp av tingsrätt.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader

Prop. 1987/88:106

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

I den mån det har avtalats i internationella överenskommelser, som är bindande för Sverige, är utländska medborgare och utländska juridiska personer befriade från skyldigheten att ställa säkerhet och har samma befogenhet att kräva säkerhet som svenska medborgare och svenska juridiska personer.

Med avtal som avses i första stycket jämställs ett åtagande som regeringen har gjort i förhållande till en annan stat eller del av stat vid ömsesidigt internationellt samarbete för indrivning av underhållsbidrag.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Lagrådet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1988-02-08

Närvarande: f. d. regeringsrådet Wieslander, regeringsrådet Wadell, justitierådet Magnusson.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 4 februari 1988 har regeringen på hemställan av statsrådet Leijon beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet, m. m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Lena Moore.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet

Enligt vad som sägs i remissprotokollet bör övergångsbestämmelsen till 1976 års lag inte gälla i förhållande till en stat eller del av stat med vilken ett reciprocitetsarrangemang inleds. Lagrådet har ingen erinran mot detta. Att den angivna bestämmelsen inte skall gälla bör emellertid komma till uttryck på ett tydligare sätt än enligt remissförslaget. Lagrådet föreslår att den nya lagen förses med en övergångsbestämmelse där det anges att den tidigare nämnda övergångsbestämmelsen inte skall gälla i fall som avses i 1 § andra stycket i 1976 års lag. Genomförs detta förslag, kan orden "2-11 §§ i" i 1 § andra stycket andra meningen utgå.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Innehåll

Prop. 1987/88:106

Bilaga 2

	sid.
Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. Lag om ändring i lagen (1976: 108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet	2
2. Lag om ändring i lagen (1946: 819) om upptagande ed för rättighets tillvaratagande i utlandet	3
3. Lag om ändring i lagen (1980: 307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader	4
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 februari 1988 ..	5
1 Inledning	5
2 Allmänna utgångspunkter	6
3 Gällande ordning	8
3.1 Internationellt samarbete enligt New York-konventionen (New York-modellen)	8
3.1.1 New York-konventionen	8
3.1.2 New York-konventionens införlivande med svensk rätt	9
3.2 Internationellt samarbete enligt Haagkonventionen (Haag-modellen)	10
3.2.1 Haagkonventionen	10
3.2.2 Haagkonventionens införlivande med svensk rätt	12
4 Reciprocitetsarrangemangen	13
4.1 Allmänt	13
4.2 Närmare om RURESA	15
5 Föredragandens överväganden	16
5.1 Allmänt om en svensk anslutning till reciprocitetsarrangemangen	16
5.2 Lagen (1976: 108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet (Haagkonventionen)	19
5.3 Tillämpningen av New York-konventionens bestämmelser i förhållande till icke-konventionsstater	21
5.4 Lagen (1946: 819) om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet	23
5.5 Rättegångskostnader	24
5.6 Allmän rättshjälp, kostnader och avgifter	27
6 Ikraftträdande	28
7 Upprättade lagförslag	29
8 Hemställan	29
9 Beslut	29
Bilaga 1 De till lagrådet remitterade lagförslagen	30
Bilaga 2 Lagrådets yttrande	33